

پژوهشهای حقوقی

شماره ۱۲

هزار و سیصد و هشتاد و شش - نیمسال دوم

مقالات

- حقیقت و مجاز حقوق هسته‌ای ایران در پرتو قطعنامه ۱۸۰۳ شورای امنیت
- بررسی روابط حقوقی طرفهای اعتبار اسنادی الکترونیک
- ممنوعیت جمع مشاغل در حقوق ایران با نگاهی به حقوق فرانسه
- شرکتهای خصوصی نظامی و امنیتی و حقوق بین‌المللی بشردوستانه
- تشخیص بزه سیاسی و تأثیر رویه دیوان عالی کشور بر آن در فرانسه
- مطالعه تطبیقی تعزیر خصوصی با نظریه کیفر خصوصی متجاوز به حقوق معنوی

موضوع ویژه: حقوق راهنمایی و رانندگی

- تأثیر قوانین و مقررات راهنمایی و رانندگی در قانونمداری رفتارهای اجتماعی
- پیوند قواعد بیمه‌ای و حقوق حوادث رانندگی
- حقوق و تکالیف عابران پیاده در ترافیک
- نگاهی به راهکارهای قانونی حمایت از عابر پیاده
- جنایت غیر عمدی ناشی از تقصیر در رانندگی
- سازمان ملل متحد و مقابله با «بحران جهانی سوانح رانندگی»

نقد و معرفی

- نقدی بر قانون جدید ثبت اختراعات (مصوب ۱۳۸۶/۱۱/۳)
- نقش اینترپل در مبارزه با قاچاق بین‌المللی مواد مخدر

نقدی بر قانون جدید ثبت اختراعات

حکمت‌الله قربانی*

قانون ثبت علائم و اختراعات و آئین‌نامه مربوطه که از سال ۱۳۱۰ در کشور اجرا می‌شود^۱ با قدمت ۷۰ ساله خود قادر به پاسخ‌گویی به نیازهای روز مخترعان و صاحبان علائم تجاری نبوده، به همین روی دست اندرکاران و سازمانهای ذیصلاح در کشور با پیگیری‌های خستگی‌ناپذیر موفق به بازنگری در این قانون شده و تلاش فراوانی برای رفع کاستی‌های قانون قبلی گردیده است. این قانون پس از بحث و بررسی‌های مختلف کارشناسی از تصویب مجلس شورای اسلامی گذشته (۱۳۸۶/۱۱/۳) و مورد تأیید شورای نگهبان نیز قرار گرفته است (۱۳۸۶/۱۱/۲۴). بر اساس ماده ۶۳ این قانون آئین‌نامه اجرائی آن نیز پس از تصویب نهایی، توسط سازمان ثبت اسناد و املاک کشور تهیه و به تصویب رئیس قوه قضائیه خواهد رسید و متعاقباً قانون ثبت علائم و اختراعات مصوب ۱۳۱۰ و آئین‌نامه‌های مربوطه ملغی خواهد گردید.^۲

قانون ثبت اختراعات، طرحهای صنعتی، علائم و نامهای تجاری متشکل از سه بخش مختلف اختراعات، طرحهای صنعتی، علائم و نامهای تجاری بوده که به لحاظ پیوستگی و ارتباط آن با معاهدات بین‌المللی ذی‌ربط و تعهدات کشور در هر بخش از آن بررسی و تحلیل‌های خاص خود را می‌طلبد. در زمینه علائم و نامهای تجاری، جمهوری اسلامی ایران عضو موافقتنامه مادرید راجع به ثبت بین‌المللی علائم و پروتکل مربوط به آن بوده و

* کارشناس ارشد حقوق بین‌الملل و پژوهشگر مسائل حقوق مالکیت فکری. نظرات ارائه شده در مقاله دیدگاههای شخصی نگارنده بوده و نظر وزارتخانه و یا سازمانی را منعکس نمی‌نماید.

۱. مصوب ۱۳۱۰/۴/۱ شمسی به نقل از روزنامه رسمی شماره ۳۱۹۶ مورخ ۱۳۱۰/۴/۲۱ شمسی.

۲. ماده ۶۵ قانون ثبت اختراعات، طرحهای صنعتی، علائم و نامهای تجاری.

تحلیل و مقایسه قانون جدید و قانون قبلی نمی‌تواند بدون لحاظ مقرراتی که جمهوری اسلامی متعهد به انجام آن شده صورت پذیرد.^۳ به همین روی مناسب است که این موضوع در مقاله‌ای جداگانه مورد بررسی و مذاقه قرار گیرد. قانون طرح‌های صنعتی نیز برای اولین بار به صورت مستقل در ایران مطرح شده و نظر به نبود قانون قبلی جهت مقایسه و همچنین مذاکراتی که در کمیته دائم علائم تجاری، طرح‌های صنعتی و نشانه‌های جغرافیایی (SCT) در وایپو در حال جریان است،^۴ نیازمند بررسی جداگانه‌ای می‌باشد. در این مقاله سعی می‌گردد که مقایسه‌ای بین قانون قبلی و فعلی در زمینه اختراعات به عمل آمده و نکات اساسی قانون جدید که عموماً در قوانین قبلی سابقه‌ای نداشته و مسائل جدیدی را مطرح می‌سازد، مورد بررسی و مذاقه قرار گرفته و در نهایت قانون جدید مورد ارزیابی و چالش‌های احتمالی فراروی مورد تجزیه و تحلیل قرار خواهد گرفت.

الف - ویژگی‌های عمومی قانون جدید

قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی، علائم و نامهای تجاری به اولویتهای زمان توجه نموده و با توجه به اهمیت استراتژیک اختراعات در صنعت کشور اولویت را به اختراعات داده و بخش قابل توجهی از مواد به آن اختصاص یافته است. به علاوه بسیاری از مقررات مربوط به بخش اختراعات به موضوع طرح‌های صنعتی نیز تسری داده شده ضمن آنکه موضوعات جدیدی نیز که در قانون ثبت علائم و اختراعات سابقه‌ای نداشته آورده شده که خود با توجه به تأثیرات و تحولاتی که در سطح ملی ایجاد خواهد نمود، ارتباطات تنگاتنگی نیز با تعهدات فعلی و آتی کشور در ارتباط با معاهدات بین‌المللی خواهد داشت. در این قسمت ویژگی‌های عمومی قانون جدید ذکر خواهد گردید و سپس ویژگی‌های اختصاصی این قانون در عنوانی جداگانه مطرح خواهد گردید.

۳. جمهوری اسلامی ایران بر اساس تصویب‌نامه شماره ۶۹۲۱/ت/۲۴۳۰۵-هـ مورخ ۱۳۸۰/۲/۲۲ هیأت وزیران به موافقتنامه مادرید (۱۴ آوریل ۱۹۸۱) و پروتکل مربوطه (۲۷ ژوئن ۱۹۸۹) و آئین‌نامه مشترک آن دو که از اول نوامبر ۲۰۰۰ قابل اجرا شده است، پیوسته و از ۲۵ دسامبر ۲۰۰۳ برای کشور لازم‌الاجرا شده است.

۴. برای مطالعه بیشتر نک: گزارش‌های کمیته دائم علائم تجاری، طراحی‌های صنعتی و نشانه‌های جغرافیایی در سایت وایپو (www.wipo.int) مراجعه فرمائید.

۱. تعریف اختراع

یکی از ویژگی‌های مهم هر قانون تعریف موضوع مورد حمایت می‌باشد. در قانون ثبت علائم و اختراعات ۱۳۱۰ اختراع تعریف نشده و قانونگذار مستقیماً وارد بحث حقوق مخترع گردیده است.^۵ این تقیصه در قانون جدید بر طرف گردیده و مواد ۱ و ۲ ضمن تعریف ابعاد آن را نیز مشخص کرده است. در این تعریف چند نکته قابل توجه وجود دارد:

اولاً حمایت از اکتشاف که در قانون قبلی مترادف با اختراع برشمرده شده بود، حذف شده و در ماده ۴ همان قانون از زمره مستثنیات اختراع قرار گرفته و اختراع را نتیجه فکر فرد یا افراد دانسته که با مفاهیم حقوق مالکیت فکری دال بر حمایت از ابتکار و نوآوری مطابقت دارد.

ثانیاً خصوصیات اختراع که در معاهدات بین‌المللی نیز به صورت مشخص مورد اجماع همگان قرار دارد گام ابتکاری، کاربرد صنعتی و نبودن در تعریف ذکر گردیده است. مورد اخیر هر چند که به شکل صریح ذکر نشده اما مستفاد از ماده ۱ و کاربرد کلمه «اولین بار» می‌توان لحاظ نبودن را استنباط نمود. به علاوه در تعریف اختراع کاربرد صنعتی با مفهوم بسیار گسترده‌ای مورد توجه قرار گرفته و صنایع دستی و خدمات را نیز شامل کرده است. نکته شایان ذکر در ارتباط با صنایع دستی و واردکردن این موضوع در مبحث اختراعات خود جای بحث دارد که در قسمت ارزیابی به آن پرداخته می‌شود.

۲. افزایش استثنائات در قانون جدید

استثنائات در قانون اختراع اهمیت حیاتی داشته و بر سیاستهای انتقال فناوری هر کشور و حمایت از مخترعان نقش قابل ملاحظه‌ای دارد. قانون ثبت علائم و اختراعات ۱۳۱۰ سه موضوع نقشه‌های مالی، ترکیبات و فرمولهای دارویی و حفظ نظم و عفت عمومی را از زمره استثنائات قانون اختراعات دانسته بود^۶ در حالی که دامنه استثنائات در قانون جدید به درستی گسترده‌تر شده و تا میزان قابل قبولی، متناسب با موافقتنامه تریپس به عنوان مهمترین معاهده بین‌المللی، تدوین گردیده است. کشفیات علمی، روشهای انجام کار

۵. ماده ۲۶ قانون ثبت علائم و اختراعات مصوب ۱۳۱۰.

۶. ماده ۲۷ همان.

تجاری، منابع ژنتیک و اجزاء تشکیل دهنده آنها و فرآیندهای بیولوژیک و تولید آنها از مهمترین استثنائات در قانون جدید محسوب می‌گردند. ایران یکی از کشورهای غنی در منابع ژنتیک می‌باشد و استفاده از آنها در اختراع می‌تواند منابع کشور در این خصوص را متأثر ساخته و یا در صورت استفاده صحیح، درآمد قابل توجهی نیز عاید کشور نماید. سازمانهای مختلفی در سطح بین‌المللی درگیر این موضوع بوده و مسائل مربوطه در حال مذاکره می‌باشد. به علاوه موافقتنامه تریپس اختیاراتی را برای لحاظ استثنائات در قوانین داخلی در اختیار کشورها قرار داده که بخشی از آن در قانون جدید ایران لحاظ گردیده است.^۷ از دیگر موضوعات قابل ذکر در این مبحث موضوع افشاء اختراع به هر طریق در هر نقطه از جهان می‌باشد که موضوع پیچیده‌ای بوده و نحوه اقدام و دامنه عمل را باید به صورت دقیق در آئین‌نامه مربوطه مشخص نمود. ارتباط این موضوع با مهلت ارفاقی نیازمند بررسی تبعات عملی آن بر ثبت اختراعات مخترعان کشور در دیگر کشورها می‌باشد.^۸

۳. رعایت حق تقدم

رعایت حق تقدم در ثبت اختراع یکی از مباحث مهم در ثبت اختراعات در سطح بین‌المللی می‌باشد که در قانون جدید به صورت مفصل و روشن به آن پرداخته شده است. حق تقدم به معنای آن است که اگر مخترعی، اختراع خود را در یکی از کشورهای عضو اتحادیه پاریس ثبت نمود، برای مدت ۱۲ ماه برای مخترع ایجاد فرصت می‌نماید که بتواند در سایر کشورها اقدام به ثبت اختراع خود بنماید. قانون ۱۳۱۰ توجه خاصی به صورت مستقیم به این امر نداشته و مفهوم آن از لابلای مواد قابل درک است اما در قانون جدید به صراحت به این موضوع پرداخته شده و اعلامیه‌های مربوط به حق تقدم نه تنها در سطح ملی بلکه در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی نیز به صراحت به رسمیت شناخته شده است. البته با عنایت به زمان تهیه و تدوین قانون و بررسی‌های آن در مجلس شورای

۷. ماده ۲۷ (۲) و (۳) موافقتنامه تریپس استثنائاتی را که کشورها مختار به رعایت در قانون داخلی خود هستند، ذکر کرده است. موضوعات مرتبط با این مبحث در سازمان تجارت جهانی، وایپو و کنوانسیون تنوع زیستی در کمیته‌ها و قالبهای مختلف در حال مذاکره می‌باشد.

۸. ماده ۴ (ه) قانون ثبت اختراعات، طرحهای صنعتی، علائم و نامهای تجاری.

اسلامی عمدتاً بر مواد مندرج در کنوانسیون پاریس متمرکز شده و معاهده همکاری در ثبت اختراعات (PCT) را شامل نکرده است. اما از بیان روشن ماده ۶۱ چنین استنباط می‌گردد که معاهده اخیر نیز مد نظر قانونگذار بوده است. روشن بودن وضعیت حق تقدم برای مخترعان از اهمیت خاصی برخوردار بوده و می‌تواند از اقامه بسیاری از دعاوی در محاکم جلوگیری به عمل آورد.^۹

۴. وسعت دامنه استفاده از مزایای گواهینامه ثبت اختراع

در قانون ۱۳۱۰ شرایط و نحوه استفاده از محتوای اختراع احصاء نگردیده و قانون به مسائل شکلی و چگونگی استفاده از ورقه اختراع پرداخته است. یکی از ویژگی‌های مثبت قانون جدید مشخص کردن نحوه بهره‌برداری از ثبت اختراع توسط مخترع و یا شخص ثالث با رضایت مخترع می‌باشد. قانونگذار در این ارتباط ساخت، صادرات و واردات، عرضه برای فروش، فروش و استفاده از فرآورده در صورتی که اختراع فرآورده باشد و همچنین موارد فوق اگر اختراع به صورت فرآیند باشد را شامل کرده است.

نکته قابل توجه و مثبتی که در ارتباط با بهره‌برداری از اختراع در قانون پیش‌بینی شده رعایت اصل حسن نیت در خصوص بهره‌برداری از اختراع توسط فرد ایرانی قبل از تقاضای ثبت اختراع یا قبل از زمان حق تقدم در اختراع درخواست شده، می‌باشد. بر این مبنا اگر فردی حتی اقدامات جدی و مؤثری جهت آماده شدن و بهره‌برداری از اختراع در ایران نیز به عمل آورده باشد، حسن نیت محسوب می‌گردد.^{۱۰} این امر به خصوص در مورد برخی اقدامات موازی که ممکن است توسط مخترعان ایرانی و برای استفاده محلی در صنعت صورت پذیرد اهمیت زیادی دارد.

۵. تشبیه مدت حمایت از اختراع

در قانون سال ۱۳۱۰ مخترع می‌توانست حمایت ۵، ۱۰، ۱۵ و یا ۲۰ ساله را از اداره

۹. مواد ۹ و ۶۱ قانون اختراعات، طرحهای صنعتی، علائم و نامهای تجاری، ماده ۴ و ۴ مکرر کنوانسیون پاریس، ماده ۸ معاهده همکاری در ثبت اختراعات (PCT).

۱۰. ماده ۱۵ (ج) (۴) قانون ثبت اختراعات، طرحهای صنعتی، علائم و نامهای تجاری.

مالکیت صنعتی سازمان ثبت اسناد و املاک کشور درخواست نماید.^{۱۱} این موضوع در قانون جدید و مطابق با معاهدات بین‌المللی یکسان شده و مدت حمایت را ۲۰ سال در نظر گرفته است.^{۱۲}

۶. سایر موارد

علاوه بر موارد فوق‌الذکر حمایت از اختراعات اشتراکی، مشخص کردن خصوصیت فرد ماهر در اختراع و فن مربوطه، مشخص کردن مفاد و محتوای اظهارنامه، تفوق معاهدات بین‌المللی بر قانون داخلی، تعیین شعب خاص برای رسیدگی به اختلافات ناشی از اجرای قانون و یا آئین‌نامه مربوطه از دیگر ویژگی‌های خاص این قانون نسبت به قانون سال ۱۳۱۰ می‌باشد.^{۱۳}

ب - ویژگی‌های اختصاصی قانون جدید

قانون جدید ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی، علائم و نام‌های تجاری نسبت به قانون ثبت علائم و اختراعات ۱۳۱۰ از برخی ویژگی‌های خاص برخوردار می‌باشد که در حقوق مالکیت فکری ایران جدید بوده و تبعات اجرائی و تأثیرات اقتصادی و حقوقی آن بر جامعه نیز آزمایش نگردیده است. همگونی برخی از این ویژگی‌ها و تعامل آن با معاهدات بین‌المللی حقوق مالکیت فکری و تعهداتی که تاکنون ایران پذیرفته و در روند پیوستن به سازمان تجارت جهانی نیز تعهدات بیشتری را خواهد پذیرفت، اهمیت توجه به کارایی این قانون را دوچندان خواهد نمود. در اینجا سه ویژگی مهم این قانون توضیح داده خواهد شد و بخشی از آن نیز در قسمت بعدی مورد نقد قرار خواهد گرفت.

۱. خروج ضمنی از سیستم اعلامی

قانون ثبت علائم و اختراعات مصوب ۱۳۱۰ بر مبنای سیستم اعلامی طراحی گردیده،

۱۱. ماده ۳۳ قانون ثبت علائم و اختراعات.

۱۲. ماده ۱۶ قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی، علائم و نام‌های تجاری و ماده ۳۳ موافقتنامه تریپس.

۱۳. مواد ۲، ۵، ۱۱، ۵۸ و ۶۱ قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی، علائم و نام‌های تجاری. قابل ذکر است که ماده ۹ قانون مدنی معاهدات بین‌المللی را در حکم قانون داخلی دانسته است.

بدین معنا که اداره کل مالکیت صنعتی سازمان ثبت بدون اینکه محتوای فنی اختراع را بررسی نماید اقدام به ثبت اختراع نموده و گواهینامه مربوطه را به مخترع اعطا می‌کند اما این گواهینامه به معنای تأیید محتوای آن نیست. بنابراین اگر شخص ثالثی به هر دلیلی رد اختراعی را از طریق محاکم تهران اثبات نماید گواهینامه صادره لغو می‌گردد. در قانون جدید اختراعات هر چند که نظر دست‌اندرکاران حفظ سیستم اعلامی می‌باشد اما عناصر سیستم امتحانی (Examinary System) به صورت تلویحی در قانون پیش‌بینی شده است. شایان ذکر است که بر مبنای سیستم امتحانی اختراع ارائه شده توسط دفاتر با مراکز ثبت اختراع توسط مهندسين خبره مورد ارزیابی قرار خواهد گرفت و در صورتی که شرایط اختراع (نوبودن، گام ابتکاری، آشکار نبودن بر فرد ماهر در آن حرفه و کاربرد صنعتی داشتن) را داشته باشد نسبت به ثبت آن اقدام خواهد گردید و فرد مخترع مالک شناخته خواهد شد. در قانون اختراعات ۱۳۱۰ ابداع محصول صنعتی جدید و کشف وسیله جدید یا اعمال آن به شیوه جدید برای تحصیل نتیجه یا محصول صنعتی و یا فلاحتی از ویژگی‌های اختراع شمرده می‌شد.^{۱۴} در حالی که در قانون جدید چند ویژگی جدید که با معاهدات بین‌المللی نیز همخوانی دارد در نظر گرفته که همان شرایط سیستم امتحانی است. از آن جمله:

- ۱-۱. دانش پیشین در قانون جدید عبارت است از هر چیزی که در هر نقطه‌ای از جهان از طریق کتبی یا شفاهی و یا از طریق استفاده عملی و یا هر طریق دیگر قبل از تقاضا و یا رعایت حق تقدم ناشی از اظهارنامه ثبت اختراع، افشاء شده باشد. این عنصر یکی از خصوصیات سیستم امتحانی است زیرا اگر مخترعی با جستجو در پایگاه اطلاعاتی اختراعات (۵/۶ میلیون اختراع موجود در جهان) اقدام به کپی‌برداری نموده و از طریق سیستم اعلامی اقدام به ثبت آن نماید و سپس از طریق اداره کل مالکیت صنعتی و یا از طریق معاهده همکاری در ثبت اختراعات (از تصویب شورای نگهبان گذشته) قصد ثبت بین‌المللی آن را داشته باشد در عمل اختراع وی در بررسی‌های مقدماتی به دلیل اینکه در دانش پیشین قرار دارد رد خواهد گردید.
- ۱-۲. گام ابتکاری خصوصیت دیگر سیستم امتحانی است که در قانون جدید پذیرفته

۱۴. ماده ۲۷ قانون ثبت علائم و اختراعات مصوب ۱۳۱۰.

شده است بر مبنای ماده ۲ قانون جدید گام ابتکاری یا ابتکار جدید عبارت است از آنچه که در صنعت قبلی وجود نداشته و برای دارنده مهارت عادی در فن مذکور معلوم و آشکار نباشد. چه کسی تشخیص گام ابتکاری را خواهد داد؟ فرد ماهر کیست؟ فرد ماهر، فردی است که با دانش در حرفه‌ای خاص و با جستجو در دانش پیشین ابتکاری بودن اختراع را تشخیص می‌دهد. در حال حاضر که سیستم اعلامی در کشور حاکم است اداره مالکیت صنعتی سازمان ثبت فاقد وجود چنین اشخاصی می‌باشد. به همین روی با عملی شدن قانون، ضروری است که بسترسازی لازم در این حوزه صورت پذیرد.

۱-۳. **نو بودن اختراع** عنصر دیگر برای آزمون اختراع است. اختراعی قابل ثبت است که نو بوده و برای اولین بار ارائه شده باشد. این امر در ماده قانون جدید در تعریف اختراع با ذکر عبارت «اولین بار» مورد تأیید قرار گرفته است.

۱-۴. **قابلیت صنعتی داشتن** عنصر دیگر اختراع در سیستم امتحانی است. با توجه به اینکه ماده ۲ قانون جدید اختراعات، صنعت را در معنای گسترده خود بر شمرده و حتی خدمات را شامل کرده است تشخیص کاربرد آن با سیستم اعلامی سازگار نیست. زیرا ممکن است مخترعی درخواست اختراعی را داشته باشد که خصوصیات مندرج در مواد ۱ و ۲ قانون را نداشته باشد. در این حالت اگر اختراع ثبت شود و بررسی صورت نگیرد، مفاد قانون مبنی بر حائز شرایط بودن اختراع رعایت نشده است.

۲. در نظر گرفتن مهلت ارفاقی

ویژگی دیگری که در قانون ایران سابقه نداشته و برای اولین بار مطرح شده است در نظر گرفتن مهلت ارفاقی (Grace Period) شش ماهه برای مخترع می‌باشد. در قانون جدید این امر از زمره استثنای قانون بر شمرده شده است. در حال حاضر در جهان دوسیستم شناخته شده ثبت اختراع وجود دارد:

۲-۱. **سیستم تقدم ثبت**. در این سیستم از زمان تسلیم اظهارنامه برای مخترع ایجاد حق می‌شود به همین روی اگر به هر دلیلی اختراع فردی قبل از ثبت به هر شکلی افشاء گردد، قابلیت ثبت خود را از دست می‌دهد. سیستم ثبت اختراعات اروپا و قانون علائم و اختراعات ۱۳۱۰ از این روش پیروی می‌کند.

۲-۲. **سیستم تقدم در اختراع**. در این سیستم اختراع و قابلیت کاربری آن در صنعت

مهم می‌باشد به همین روی قبل از ثبت اختراع به مخترع یک فرصت زمانی داده می‌شود تا نسبت به تبلیغ اختراع خود نزد شرکتهای و بنگاههای اقتصادی اقدام نماید. آمریکا از این سیستم تبعیت می‌کند. در قانون جدید ایران نیز سیستم ارفاقی شش ماهه پذیرفته شده و به معنای آن است که اگر مخترع شش ماه قبل از ثبت اختراع خود به نحوی اختراع خود را در سمینارها، از طریق مقالات و یا در مجامع افشاء نماید حق تقدم ثبت اختراع تا شش ماه برای وی محفوظ می‌ماند.^{۱۵} تغییر نگرش کامل ایران از سیستم قبلی به سیستم جدید تبعاتی را دربرخواهد داشت که اثرات مثبت و یا منفی آن در عمل نمایان خواهد گردید.

۳. لحاظ مجوزهای اجباری در قانون اختراعات

طرح استفاده از مجوزهای اجباری و بهره‌برداری از اختراع بدون نظر مخترع از دیگر ویژگی‌های قانون جدید بوده که برای اولین بار مطرح می‌گردد. مجوز اجباری زمانی است که اگر امنیت ملی، تغذیه، بهداشت و یا سایر منافع حیاتی کشور در معرض خطر قرار گیرد و رفع آن منوط به استفاده از اختراع باشد دولت می‌تواند با جبران خسارت مادی به مخترع بدون رضایت وی از آن اختراع بهره‌برداری نماید. این حق در موافقتنامه تریپس با شرایطی برای کشورها در نظر گرفته شده و نحوه استفاده از آن بستگی به قانون داخلی هر کشور دارد.^{۱۶} بر اساس ماده ۱۷ قانون جدید تشخیص استفاده از اختراع بدون رضایت مخترع با اعلام وزیر یا بالاترین مقام دستگاه ذیربط موضوع به کمیسیون مرکب از رئیس سازمان ثبت اسناد و املاک کشور، یکی از قضات دیوان عالی کشور با معرفی رئیس قوه قضائیه، دادستان کل کشور، نماینده رئیس جمهوری و وزیر یا بالاترین مقام دستگاه ذیربط ارجاع می‌گردد و در صورت تصویب کمیسیون مذکور، امکان استفاده از اختراع میسر می‌گردد. تصمیمات کمیسیون در دادگاه عمومی تهران قابل اعتراض خواهد بود. نکته شایان ذکر آن است که استفاده از مجوزهای اجباری هر چند که امری مفید بوده و از خصوصیات منحصر به فرد این قانون محسوب می‌گردد اما به صورت محدود و با شرایط خاصی در نظر گرفته شده که ممکن است روند کار را در اجرا با مشکل روبرو سازد. اصل مجوزهای اجباری خصوصاً در ارتباط با استفاده از داروهای خارجی و یا فناوری‌های

۱۵. ماده ۴ (ه) قانون جدید ثبت اختراعات.

۱۶. ماده ۳۱ موافقتنامه تریپس.

خاص تحت حمایت حائز اهمیت فراوانی بوده و در مواقع بحرانی ممکن است کشور را با مشکل بهداشتی و امنیتی روبرو سازد. امید است که در طول دوره آزمایشی و احتمالاً اصلاحات آتی این مهم نیز مدنظر قرار گیرد.

ج - ارزیابی و چالش‌های احتمالی فراروی

تصویب قانون جدید اختراعات نقطه عطف مهمی در کشور محسوب می‌شود و با عنایت به اینکه کشور در روند پیوستن به سازمان تجارت جهانی قرار دارد، شناخت تعهدات و آثار احتمالی آن و استفاده از گریزگاهها در معاهدات بین‌المللی و لحاظ آنها در قانون داخلی اهمیت فراوانی دارد. این امر خصوصاً اگر به صورت آگاهانه انجام پذیرد ضمن حمایت و رعایت حقوق مخترعان در کشور منافع اقتصادی و امنیتی کشور را نیز لحاظ خواهد نمود. علاوه بر نگاه کلان به آثار مثبت و یا منفی قانون، فراهم نمودن بسترهای لازم جهت اجرا و ایفای تعهدات نیز خود مبحث مهمی است که نیازمند ایجاد سازوکارهای لازم در کشور است. بسیاری از مسائل مطروحه جدید نیازمند بررسی بیشتر و لحاظ بسترهای لازم داخلی بوده و ارزیابی تبعات بعدی آن می‌تواند مسؤولان اجرائی کشور را در ارائه راهکارهای اجرائی آگاه سازد. از زمره مواردی که در این ارتباط قابل ملاحظه و مذاقه می‌باشد:

۱. تعریف فرد ماهر و خصوصیات آن امر مهمی بوده و بر میزان کمی ثبت اختراعات در کشور تأثیر بسزایی خواهد داشت. در قانون جدید فرد عادی برای تشخیص گام ابتکاری به رسمیت شناخته شده است. این امر به معنای آن است که تشخیص فرد ماهر با دانش معمولی برای شناسایی شرایط اختراع و ثبت آن کافی است. در این صورت اولاً سطح اختراعات در کشور توسط مخترعان داخلی در سطح پائینی در نظر گرفته شده و اختراعات ساده نیز مورد حمایت قرار خواهد گرفت این امر میزان ثبت اختراعات داخلی را افزایش خواهد داد در حالی که استفاده عملی و صنعتی نیز از اینگونه اختراعات کاهش خواهد یافت. به علاوه با پذیرش سطح پائین اختراع، سیلی از اختراعات سایر کشورها برای کسب حمایت داخلی به کشور سرازیر خواهد شد که لازمه آن تجهیز اداره کل مالکیت صنعتی از لحاظ تجهیزات و منابع انسانی است. پائین آوردن دامنه کیفیت اختراعات موجب استفاده وسیع شرکت‌های بزرگ خارجی نیز خواهد گردید که با اندکی

تغییر در اختراعات قبلی، خصوصاً در امر دارو، می‌توانند حمایت ۲۰ ساله دیگری را کسب نمایند. با اجرائی شدن معاهده همکاری در ثبت اختراعات در کشور و اعلامی بودن اختراع در شرایط فعلی و ثبت اختراع با تشخیص فرد ماهر با مهارت معمولی شاهد افزایش کمی و حجم ثبت اختراعات در کشور خواهیم بود.

۲. از دیگر مباحثی که نیازمند مطالعه و بررسی‌های کارشناسی و فراهم نمودن راهکارهای لازم می‌باشد حمایت از صنایع دستی در سیستم اختراعات می‌باشد. در ماده ۲ قانون جدید صنایع دستی جزئی از صنعت برشمرده شده و در ماده ۴ (الف) همان قانون آثار هنری از حیطه اختراع مستثنا شده است. تشخیص هنری بودن و صنعتی بودن، مرجع تشخیص این امر و همچنین تعیین تکلیف آن دسته از صنایع دستی که ضمن حفظ اثر هنری خود ممکن است کاربرد تجاری و صنعتی نیز داشته باشد نیازمند مذاقه است. با توجه به اینکه صنایع دستی در کشور در حوزه دانش سنتی قرار داشته و کمیته خاصی در این ارتباط در سازمان جهانی مالکیت فکری ایجاد یک سیستم حمایتی خاص را دنبال می‌کند، تعریف دانش پیشین در این حوزه، حفظ حقوق و منافع آنها و اختلاط آن با سایر مباحث نیازمند بحث و بررسی بیشتری را در روند اجرای قانون می‌طلبد.^{۱۷}

۳. فرصت ارفاقی شش ماهه که در ماده ۴ (ه) قانون جدید در نظر گرفته شده در سیستم ایران سابقه نداشته و موجب افزایش مراجعه به محاکم و روند افزایشی دعاوی در زمینه اختراعات خواهد گردید. بر اساس ماده ۵ (ج) هرگاه دو یا چند نفر به صورت مستقل اختراع واحدی را کرده باشند شخصی که اظهارنامه خود را زودتر تسلیم نموده، مخترع شناخته می‌شود. حال اگر فردی در فاصله شش ماهه مهلت ارفاقی اختراع خود را معرفی نموده و به شخص ثالثی ایده‌ای دهد که بتواند اختراع مشابهی را ارائه نماید و سپس فرد اخیر زودتر از اولی اقدام به ثبت اظهارنامه نماید، اختلاف ناشی از آن در محاکم به سادگی قابل حل نخواهد بود. ضمن آنکه مخترع نمی‌تواند از مهلت استفاده بهینه نماید. از سویی اگر یک مخترع ایرانی، اختراع خود را با استفاده از مهلت ارفاقی افساء نماید و فردی آن را سرقت و در اروپا که سیستم تقدم ثبت در آنجا حاکم است، به ثبت

۱۷. برای مطالعه پیرامون مباحث مربوط به دانش سنتی که صنایع دستی را نیز شامل می‌شود به نتایج و مذاکرات انجام شده در ۱۰ اجلاس مختلف کمیته دائم منابع ژنتیک، دانش سنتی و فولکلور که در وبسایت وایپو (www.wipo.int) قابل دسترسی است مراجعه فرمائید.

برساند امکان حمایت برای مخترع ایرانی وجود ندارد و شرایط مهلت ارفاقی در نظر گرفته نخواهد شد. به علاوه قانون هماهنگ‌سازی اختراعات در جهان نیز در واپس‌به‌بن بست رسیده است. در صورتی که در این خصوص تدبیری عملی اندیشیده نشود امکان سرقت اختراعات مخترعان ایرانی در کشورهایی که از سیستم تقدم ثبت پیروی می‌کنند، وجود دارد.

با عنایت به اینکه قانون جدید ابعاد وسیعی از مسائل نوراً مطرح نموده و اصلاح معاهدات ذریبط در محافل و سازمانهای بین‌المللی نیز مستمراً ادامه دارد، مطالعه و تبادل نظر اندیشمندان، اشخاص ذینفع و سازمانها و ارگانهای مختلف دولتی ذریبط و همچنین طرح موضوع در محافل دانشگاهی می‌تواند به غنای موضوع و استفاده بهینه از قانون بینجامد.

JOURNAL OF LEGAL RESEARCH

VOL. VI, No. 2

2007-2

Articles

- The SC Resolution 1803: Objective Dimensions of Iran's Nuclear Rights
- Legal Relations of Parties to Electronic Letter of Credit
- Illegality of Holding more than One Public Post in Iran: With a Glance at the French Legal System
- Private Military and Security Companies and International Humanitarian Law
- The Criterion of Political Offence in French Law and Effect of Supreme Courts on It
- Non-physical Harms and Compensatory Measures: A Comparative Study

Special Issue: Traffic Law

- The Impact of the Traffic Regulations on Social Behaviors
- Insurance and Traffic Law: A Connective Relationship
- Rights and Duties of the Pedestrians
- An Overview of Legal Measures to Protect Pedestrians
- Unintentional Homicide and Wounding Resulting from Driving Faults
- United Nations and Campaign against "Global Road Traffic Crisis"

Critique and Presentation

- A Critique of the Iranian Patents Act of 2008
- Policies and Procedures of the Interpol in Combating International Drug Trafficking

ISSN: 1682-9220

S. D. I. L.
The S.D. Institute of Law
Research & Study